

НАРОДЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ" - С О Ф И Я

С т е н о г р а м а

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н С Ъ В Е Т

София, 18.02.1990 година

2

НАРОДЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

С т е н о г р а м а

ХУДОЖЕСТВЕН СЪВЕТ

Състоял се на 18.02.1990 година в заседателната зала "Н.О.Масалитинов" при НТ "Иван Вазов"

НАЧАЛО: 22.10ч.

КРАЙ: 24.00ч.

О Т К Р И В А Н Е

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ

Откривам заседанието на Художествения съвет.

По уважителни причини отсъствуват Марин Янев и Михаил Петров.

Искам да поздравя Красимир Спасов, който от 1 февруари е назначен на работа в Народния театър и да му пожелаая както в другите театри успех и достоен принос за развитието на театралното изкуство в Народния театър.

Нашият дневен ред включва обсъждане на постановката "Бесове". И_скам да изясня един предварителен въпрос. Понеже има втори изпълнители, аз предлагам режисьорският съвет да ги види в

четвъртък - 22.II и да се състави един кратък протокол за тях.

Минаваме към обсъждане на постановката. Имате думата.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ

Ние се срещаме с едно от най-сложните произведения на световната драматургия, даже велики изследователи са на мнение, че няма произведение в световната литература, което да е предизвикало полемика, в която мненията са толкова диференцирани за това произведение, още от 70-те години от неговото отпечатване. В програмата, която е направена, смятам, че зрителят трябва да бъде малко подготвен на всяка цена за този спектакъл. Първо защото става дума за Достоевски, един изключително сложен автор, който знаете, че възприятието на българската публика има много сложна съдба този автор. Именно програмата - ето един случай, в който ние на всяка цена трябва да подготвим нашият зрител. Още повече, че това произведение не е много популярно. Според мен трябва една допълнителна светлина за произведението, което както знаем всички включва някои тенденции, както винаги при Достоевски и не винаги резултатът отговаря на първоначалните намерения. Това е един случай, в който трябва да подготвим зрителя.

Това е въпросът ми - дали сме подготвили нашият зрител?

КОНСТАНТИН ИЛИЕВ

Аз си правя извинението, че ще говоря необстойно.

Стана въпрос за програмата за подготвяне на зрителя. Програмата не може да го подготви. То е добре да ги има тези неща с известна образователна цел - като се прибере в къщи да

ги пръте тези неща. Аз мисля, че българският зрител, а и не само българският в момента е подготвен за това заглавие, защото в него така или иначе става въпрос за едни предвиждания за това какво ще стане пък пред нашите очи е това, което е станало. В този смисъл едно сравнение на предвиждания, предсказания, прогнози и т.н. е интересно поле да се сравнява едното с другото. Аз смятам, че е точно репертоарно попадение. Имаше гласове на съмнения и според мен не бяха прави. Смятам, че пиесата идва навреме.

На художествени съвети най-добре е да се правят препоръки, които могат да се променят за по-добро. Големите обстоятелни анализи мисля, че са въпрос, един по-сетнешен етап, който при нас никога не настъпва. Най малкото за това, че когато човек има по-негативни становища в навечерието на премиерата е по-добре да не ги споделя.

Като се знае каква е стилистиката на родния театър и ако тя се приема може да се каже, че това е един завършен спектакъл, добре направен. Личат резултатите от един продължителен и достоен за уважение труд в редиците на Народния театър. Ако не се приемат тези средства в театъра, вече разговорът става по-друг. Трябва да се започне дори и от това, защо трябва да кихат и кашлят зрителите от толкова много дим в салона.

Аз излезнах с усещането, че съм бил на опера – едно изкуство, което уважавам, но не обичам много. В случая има показан голям актьорски потенциал. Искам да спомена името на Стефан Данаилов. Смятам, че от ролите, които напоследък прави тази е най-добрата.

Има едни неща, които са непреодолими, колкото и да се направи цялостно един роман, според мен предварително е обречен на успех. Тук е постигнато много, защото за един зрител, който не познава романа, сюжетната нишка все пак не се губи, следи се. Но някъде пълнотата води до това, което винаги искаш да бъдеш подробен, ставаш скучен. И това го има. Би могло да има един друг подход към романа. Нещата, които интересуват днешния зрител, те да бъдат изведени с ясното съзнание, че ние правим част от романа, с пълното съзнание, че ние не можем да възстановим в пълнотата си една творба и даже нарочно подчертавайки прагментарното несъвършенното, непълното и концентрирайки вниманието на зрителя върху това, което днеска е важно за него. Аз примерно от "Диктатура на съвестта" съветски спектакъл, пък и български монолозите на Верховенски ми прозвучаха не по-малко силно, отколкото тука. Останалото, лично мен по-малко ме интересува. Дано интересува ~~и~~ останалите зрители. В този смисъл се надявам да има и публика. А и гледайки как слуша публиката едно дълго представление имаме добри надежди за нещо, което е много важно за театъра днес.

Две технически неща – сигурно е говорено много за това, не може да е обегнало от вниманието на режисурата. Не виждам тази плесница, защо да не може да не се направи технически. Тя е връх на най-драматичната сцена в спектакъла и така да остане няма смисъл. Просто се проиграват възможности. И второто – този куфар, с който влиза Виолета Гиндева. Такива куфари се виждаха преди 10-15 години по българските гари. Това са подробности, но да не разваляме едно цялостно впечатление за една обмислена и завършена работа.

КРАСИМИР СПАСОВ

Още не съм ориентиран какви са правилата на вашия Художествен съвет, но аз ще се изкажа според моите правила и убежденията си за това, как трябва да се говори на съвет. Вероятно ще засегна и някои теоретически страни на спектакъла.

За мен първото нещо, което беше важно е с това гледане да се убедя, да извлека всъщност в какво се фокусира така нареченото идейно послание на драматизацията. Т.е. от каква материя е заложено в романа, възползва се и насочва, определя и културното си пространство на спектакъла. Бих могъл най-общо да определя това, за което говоря. Изобразяването на един процес на мотивиране, зглобяване и извършване на престъпление. Бих казал, че това престъпление е мотивирано от една глобална идея. Онова, което се случва е само една първа крачка. Това, което виждаме – жертвите са Шатов, Лебядкин, Крилов. И от тази първа крачка естествено възникват асоциациите за още по ужасяващите размери на масовото изстребление. Не случайно по-категорично употребявам понятието престъпление, но мисля, че що се отнася до театралното превеждане на прозата на Достоевски на сцената добри изследвания има Юрий Карякин, който най-малкото изненадва с една гледна точка, която съдържа пределна простота. Тя се съдържа в следното – в крайна сметка основен критерии за каквото и да е сложно човешко деяние са 10-те божии заповеди. Каквото и да говори Разколников в крайна сметка нравствената оценка по силата на тези 10 божии заповеди на една от тях е че той е престъпник. Ето защо говорим за престъпление, в което се казва, че до края на спектакъла виждаме неговите първи крачки, можем да ги наречем частни в случая, който предполага мултиплицирането във времето.

Струва ми се, че една такава идея, привлекателна събира вниманието на създателите на спектакъла. Излишно е да казвам колко е наременна сега и според мене винаги. Вероятно ще бъде все необходимо и необходимо да се връща театъра към едно такова произведение. С оглед на това, тази идея се прочита, тя се наслаждава, но боя се че и в спектакъла тя се и разсейва. Разбирам, че това е една даденост, това е свършен факт, но тя се съдържа в самия подход на драматизирането на романа. Колективът, който създава тази драматизация е поел върху себе си една непосилност - да направи един театрален преразказ на целия роман. Защо е непосилна? Преди всичко ние, които се занимаваме с Достоевски, а и публиката трябва да знаем много точно какво е културното пространство Достоевски и какви са законите на които то се подчинява или се развива. Тук трябва да е ясно, че Достоевски е една полифония, т.е. едно едновременно съществуване на няколко завършени сюжета. Тези сюжети са едни пространства ~~екиди~~ свободни, персонифицирани в хор, тези пространства са живи осъществени в битие, идеи, идеологически виждания на света, които се събират, противодействат и в крайна сметка запозват своята автономност, но напълно проникват едно в друго. И в крайна сметка ако трябва да се търси някакъв извод, то е именно във внушението на тази развиваща се полифоничност. И тука съвременната театрална практика, когато прибягва до Достоевски тя обикновено хваща един от тези сюжети, тези сюжетни кръгове, които са заредени с достатъчно огромни идеи за да може театрално да ги разкрие.

Аз виждам как от режисьорският съвет първата част, благодарение на определено прецизиране, т.е. отмахване на излишества, а те са прекалено фабулните на романа обстоятелства линии. От то-

ва първата част вече спечели. Още по-голямото съсредоточаване в тази идея, която се опитам да изведа, да чета в произведението мисля, че този процес не бива да спира за да се окрупни и да има точен адрес това идейно послание.

Поространството на спектакъла е населено с много действащи лица. Аз не мога да разбера каква е функцията на Варвара - майката на Лиза.

Не разбирам каква е необходимостта от този откъс със Федка горе на стълбата с Петер Верховенски, освен ако това е парче, което трябва да даде необходимото време за някакво нареждане отвън на сцената.

Не разбирам необходимостта от заключването на тази линия Ставрогина и Степан Трофимович на финала. И то точно в тази част, в която тази идея вече напират тя има нужда от обемни очертания за да завърши.

% Мисля, че трябва да се отиде малко по-смело в онези текстоални пространства, които са повече. Те съдържат много информация. Добринка игра добре, но първият ѝ монолог е огромен. Той би могъл да се събере точно толкова, колкото е необходимо за да подаде информация за образа и информация за сценичния сюжет, който по-нататък ще се разиграва.

Също така тази сцена, в която се събира общата група, когато се появява за първи път Ставрогин пред хората и т.н. Там също има текстоално и обстоятелствено пренатрупване. Има нужда от събиране.

И във втората част, когато Ставрогин отива при Мара - твърде дълъг е диалогът между него и Лебядкин.

Има някои неща, които на пръв поглед са дребни. Мисля, че трябва да се съкрати това пускане на дима и особено на най-важният монолог на Петер Верховенски горе на стълбите. Точно тогава идва един облак в публиката, започва да излизат хора, да кашлят и онова, което е идейният удар в целия спектакъл там публиката го пропуска.

Струва ми се, че от режисьорският съвет все повече се избистря и типът сценична игра. Отива се към една плътна психологическа достоверност. Към това артистите все повече усещат онази приоритетна идея, която маниалкално е обхванала тяхното съзнание. Те я превръщат в свое човешко битие и както се казва в спектакъла започва противоборство, диалог точно на такива места.

В това отношение се очертават няколко мощни изпълнения. Аз тук ще повторя, това което каза Константин Илиев, но Стефан Данаилов, Велко Кънев, Наум Шопов, Виолета Бахчеванова, която е направила сериозна крачка, на Стоян Алексиев, на Антони Генов - това се очертава една монолитна група, която стилистично работи в един закон.

Препоръчал бих на Велко Кънев да прецизира средствата си по посока, на това ако не е такова категорично режисьорското задание - средствата, които могат да наваяват някакви преки, директни алюзии с нацизъм и т.н. Самият материал, самият човек Петер Верховенски е достатъчен за да очертае една картина, която прибира в себе си не само хитлеризма, но и всичко, даже и онова, което не можем да предположим. Според мен директната алюзия трябва да се очисти, за да отвори универсалния модел.

Все повече и повече виждам, че артистите се освобождават

от преднамерена ироничност към онова, което е тяхна идея или теория. При Достоевски това е противоположано. Хората там работят, за тях това е въпрос на живот и смърт, а какво е внушението от ситуацията, това е отделен въпрос. Достоевски е невероятно обективен автор. Той обективира всичко и никъде не можеш да го намериш с някаква авторова оценка. Това е едно условие, един закон, който мисля, че сме длъжни да спазваме.

Виждам пренастройката и у Кирил Кавадарков, който проблем стоеше пред мен. Мисля, че това още трябва да отива нататък.

Мисля, че Стоян Алексиев още трябва да прибере. Още се чувства някакъв резидив. Води го обстоятелството, че Кирилов е луд. Още има игра на психопатичност. Това според мен в известен смисъл олекотява образа, а това е не какъвто и да е образ, а образ, който е не само литературен но и философски.

Аз виждам как започва да се стеснява територията, в която Лиза се разполага. Това е един много особен образ в романа. Общо взето във всеки роман на Достоевски има женски образ, който не може да го играе артистка ако тя не може да се смее. И ако тя не притежава качествата за една вътрешна екзалтация. Мисля, че това особено много се чувства при Аня Пенчева. Лично за мене това е непоправимо. Имаме идеалният физически тип и същевременно едно сериозно несъответствие.

Мисля, че Николина Лекова рязко се отделя от общия ансамбъл.

В композицията на спектакъла с Атанас Велянов трябва да се прецизира това пулсиране, общите планове – експресионистичната картина. Това трябва да бъде експресионистичните удари и момен-

тално събирането, концентрирането на тези неща. Има още прекалена разказвателност в картините, които ги наричаме вътрешни картини. Тези картини трябва да се прецизират.

Струва ми се, че с музикалната партитура може още да се варира. Да се избегне това форсиране, повече тихи места.

Като лична своя убеденост, аз естествено съм за другият принцип. Това е избор на определен сюжет от дадена роля и разработването му като тип театър. Струва ми се, че времето на такива драматизации на цели произведения, лично сперод мен в известен с смисъл ~~няма~~ вече е изтекъл.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ

Красимир Спасов постави не само някои общи въпроси, но той подсказа и много конкретни решения. Направи много конкретни бележки и по спектакъла и по изпълнителите.

Аз идвах насам с едно много свито сърце. Свитото ми сърце не беше в резултат на един септицизм към възможностите на колектива, на режисьора – в никакъв случай. Но като имам предвид общо състоянието на духовете в българския театър – изведнъж Достоевски, изведнъж тези вечни философски проблеми на една такава силна линия на поевтиняване на нашата сцена, говоря по принцип. Ето защо идвах с много свито сърце.

Много приятната ми изненада дойде главно от тази половина на театъра, че публиката слушаше с изключително внимание и следеше развитието на спектакъла. Това много ме изненада. Плюс всички други качества на спектакъла, за които тук справедливо се говори. Аз може би го отдавам на това, ~~ко~~ което се нарича атмосферата на времето, тъй като ние знаем, че бесовете личат по улицата на

нашите градове. С това си обяснявам това внимание на публиката. Спектакълът не е нито кратък нито дълъг, но достатъчно голям – три часа. Рядко съм присъствувал на един спектакъл, който на първата си среща с публиката, където обикновено се получават най-големите разклащания в спектаклите, публиката следеше с голям интерес

По отношение на драматизацията. Аз много добре познавам драматизацията на Вайда, гледал съм спектакъла. Трябва да кажа, че драматизацията на нашите автори, в рамките на тази задача, която си е поставила тя ни дава една действителна повече или по-малко пълна илюстрация на романа.

Това, което казва Красимир Спасов е вярно, че съвременните търсени тенденции в театъра, когато се вземе едно белетристично или публицистично произведение там се избира една тема или един образ и добиваш идеите на романа. Разбира се това изисква един друг принципен ходход към текста на романа.

Спектакълът е в движение. Аз искам да подхвърля една може би полемична реплика, която може би е мое впечатление. Общо взето в ансамбълът, в който има едно-две пропадания главно в женските роли, набелязват се известни разностилия или по-скоро два подхода. От една страна Велко Кънев и Наум Шопов, които използват някакво изостряне, гротестни средства на моменти с пародийни интонации, което личи най-добре, когато на сцената трябва да се реализират диалози на два образа, в които подходът от към сценичния характер не е единтичен. Да кажем диалозите между Виолета Бахчеванова и Наум Шопов, другият – Велко Кънев и Стефан Данаилов.

13

Това аз го подхвърлям, защото го усещам така. Не давам предпочитание нито на единия, нито на другия подход. Само казвам, че в характера на изразните средства виждам известно противоречие между това, което го наричаме ние тъй наречения психологически реализъм и използване на една по-изострена стилистика, в която дори има моменти на пародия.

Тук има едно ново тълкуване на образа на стария Верховенски. До сега в литературознанието и в изследването на Достоевски той се приемаше като една пародия на известният професор Грановски. А сега надделява, че това е безкористният образ на руският Дон Кихот. Виждам известно колебание, независимо, че Шопов както винаги играе с неговата заразителност. Виждам известно колебание във фокусиране на образа по определена линия. Надделява това тълкуване на този образ, на чистия този идеализъм не само на една пародия, на един западняк, който непрекъснато говори за Русия и който нищо не прави за нея.

Жигалъв много дребнее. Ако трябва да говорим за философията на бесовете, доведена до своята последна точка като лудост това е жигалъвщина.

Мисля, че спектакъла трябва да се освободи от известна бутафорност. Аз съм категорично против тези димове, които се пускат. Това създава усещане за известна бутафорност, която като прибавим тази музика, тези акценти, които са търсени доста преднамерено остро, действително могат да създадат това, което каза и Константин Илиев впечатление за известна оперност. Още в цялостната работа на актьорите, в цялостното изграждане на образите личат следи от известен показалец, да кожем колко са лоши, колко са преднамерени, колко са жестоки и на по-заден план остава тази изуми-

14

телна обективност на Достоевски, в неговото може би най-субективно произведение "Бесове!". Като обща препоръка към ансамбъла трябва да се избегне този показалец, тази игра на идеята, тази игра на отношение към образа.

Тези съкращения, които ги препоръча Красимир Спасов аз се присъединявам към тях. Дори ще кажа нещо по-смело. Има ли смисъл да идва Мария. Даже мисля, че този финален монолог на Ставрогин за 12-годишното момиченце той е доста повествователен, разказвателен на финала. Дали точно този шрих прибавя нещо към психологията на Ставрогин.

Това са моите бележки. Успех е, че се включва Достоевски и то с неговото най-полемично произведение. Мисля, че темата на бесовете е много актуална. Един сериозен спектакъл при всичките наши бележки, които имаме. Има много интересни, много ярко решени сцени. Стефан Данаилов действително го виждаме в една по-друга светлина. Тук го виждаме разработил един сложен рисунък с ективната намеса на режисурата.

СТОЙЧО МАЗГАЛОВ

Аз гледам за първи път представлението. Трябва да ви кажа, че в първата част бях разколебан за някои неща. Във втората част мисля, че гледахме едно стройно представление в традициите на Народния театър. Представление отговарящо много точно на изкръщия момент.

Аз съм изненадан от едно друго обстоятелство, че авторите на представлението работиха доста време. От доста време по нашите улици и площади доста се шуми, доста се вика и не се намери кураж да се откъснат от някои неща в романа, в представлението.

то и да се насочат главно към темата на Велко Кънев. Мисля, че представлението много повече щеше да спечели, много по-целенасочено щеше да стане ако темата на Верховенски беше изнесена на преден план. Тя се появява някъде по средата на първата част на представлението. А това е момента, който най-много вълнува. И в бележките на Красимир Спасов и на Владимир Каракашев подсказват такива моменти, в които могат да се направят някои съкращения за да се изведе темата на Верховенски.

Владимир Каракашев повдигна един въпрос, който мен също ми направи ~~д~~ впечатление. Искam и аз да го спомена, защото това е генерален въпрос в трупата на Народен театър "Иван Вазов". Това е стилово разнообразие. Разминаването на една част от артистите с друга част от артистите в едно и също представлението, в един и същи автор, в една и съща режисура. Усеща се такова нещо, въпреки, че колегите играят великолепно със своите възможности и средства. Аз много ги гаресвам, но има стилово разминаване - едните играят по един начин, другите по друг начин. Въпреки това те защитават точно идеите и посланията на автора, но тези неща биха могли да бъдат обединени в едно и тогава представлението би звучало много по-силно.

Енчо Халачев може да помисли да направи някои съкращения. Първите две картини във втората част ми се струват излишни. Би могло да се отиде направо на събранието на петорката. Малко повече трябва да се доразвие, да се обогати или пък да стане по-голям център темата на Верховенски. Мисля, че той е героят в момента, той е героят, който ни е необходим.

ПЕНЧО ЛИНОВ

Когато се приемаше пиесата, аз възразих срещу нея и така доста дръзко беше да се възрази срещу един Достоевски и срещу две големи имена като Камю и Вайда, но тя още тогава не ми допадна. Аз я смятах за доста схематична. Едни идеи, които съществуват в романа не ги виждах в тази драматизация. Изглежда съм имал някакви основания, защото след време и както виждам тука са се появили още трима драматизатори и доста е поправена тази драматизация, но от това не е станала по-добра. Основната слабост, която видях тогава, която съществува и сега, а тя се е пренесла и в спектакъла това е схематизма. И на спектакъла, и на изображението, и на цялото мислене.

Константин Илиев казва, че който не е чел романа ще разбере за какво става дума. Аз ще кажа, че който е чел романа не може да разбере за какво става дума.

Както твърди Владимир Каракашев този роман е написан през 70-те години като един отговор срещу нихилизма. Вие добре разбирате в романа, че тук Достоевски дава отпор на тези социалистически идеи зародили се на запад, които нахлуват в Русия и срещу които той иска да противопостави православната религия и вярата в бога. Разбира се това е една безмислица да се акцентира върху него. Светът отиде толкова напред, че така да се разкрива Достоевски в неговия точен философски смисъл, това вече мисля, че е остаряло. Това, което виждаме в драматизацията и в спектакъла, колкото и вие да твърдите, че е страшно актуално, аз смятам, че е остаряло. Улицата и съвременният живот предостави други неща и ако не ги усещате или аз не усещам вашия спектакъл, но има някакво разминаване.

17

Първата част на спектакъла е мъртва и неинтересна. Във втората част оживява. Има интересни няколко сцени. Но схематизма в мисленето не позволява, той като кукувича прежда е оплел всичко и спектакъла не може да диша, той не живее.

Не искам да бъда пророк, но мисля, че той няма да има успех между публиката, което ще бъде много лошо.

СТОЙЧО МАЗГАЛОВ

Пропуснах да кажа, че много ми хареса декора на Атанас Велянов.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА

На мен ми се струва, че драматизацията, която се роди тук в театъра въпреки, че ползва фрагменти от Камю и редакция на Вайда и спектакъла има едно почти шоково начало, много силно започвайки със Ставрогин. и с Крилов. Въвежда се нещото, което е една особеност на спектакъла може би тя не е съвсем изчистена, но тази негова монологична и крайна сметка форма на съществуване на героите и то е особено силно там където те водят монолога, слушат се по един много странен начин, защото всеки има някаква своя идея, разминаваща се от това обективно пространство в останалите. В спектакъла се занимавам да формулирам търсенията къде, кога и защо една идея вампирясва и се превръща в своята противоположност. Бече става едно по-глобално обобщение. В това отношение така подреденият спектакъл на мен ми се струва, че образът на свещеника накрая е необходим, но и вампирясването и при него с темата за съвършенството на Ставрогин е също една динамич-

на тема, която трябва да се прочете и в актьорското изпълнение на Иван Тонев.

Ето защо ми се струва, че в тази първа голяма сцена, когато всички слушат много внимателно Лебядкина, а след това и обясненията на Верховенски, там старателното внимание на всички към определената фигура ми се струва, че даже противоречи на самото представление. Напротив, те се включват вече по някаква друга логика, над сюжетна логика на идеите. Непосредственото внимание на актьора, не директното целенасочено режисьорско заковане на акцента е това, което конструира сцената. И не човекът, който говори привлича вниманието. Все пак всички са погълнати повече от събитието вътре в себе си и в собствения си свят на идеи и на мерки на добро, зло на информация, която приемат малко по друг затворен начин. В това отношение ми се струва, че и другата масова сцена при която в Кирил Кавадарков звучи една драматична интонация, която може да се зесили, защото тя е ефективна директното позоваване на жеста при клетвата ме отвежда в една много тясна асоциативна рамка.

В тази посока на мисли, на мен ми се струва, че старият Верховенски, който е много успешна актьорска реализация на Наум Шопов, по-различен от това, което сме гледали до сега на сцената в първата сцена ~~и~~ пиетета към учителя, колкото иронично да бъде всичкото това нещо, това е нещото което трябва да стъпи във всички останали към него. Даже С_таврогина е човекът, който има по-другото, по-мекото - властно, но не командаджийско отношение към него. Тук психологизмът е по-особен. Тука всеки следва внушената си идея, последователно, почти фанатично предано и в това е момента, в който всеки един от героите е подчинен на това

вампирияване. Даже ми се струва малко, че не се отчита момента, че има и другите мигове на нещо светло, което звъни във почти всички образи. Както у Велко Кънев звучи темата за красотата към Ставрогин, която е много светла тема и това е изведнъж толкова неочаквано в линията на образа. Тази полярност на нещата ми се струва, че все още може да се намери в темата на Евелина, с готовността ѝ да тръгне на всяка цена. То е почти пък от готовността на нещо от вещицата, отново на този миг на раждането на фанатизма. Такова нещо ми се струва, че тя има нужда в момента и не се решава да го направи.

Чисто служебно ми прозвуча влизането на много места на музиката. Тя измаря като един цикличен ритъм.

Смятам, че Енчо Халачев има един усет, който не винаги ние в театъра успяваме да оценим. Мисля, че това е нещото, което ще предизвика зрителски интерес.

КРАСИМИР СПАСОВ

Аз пропуснах да кажа нещо, което за мен е съществено. То е свързано с изпълнението на Наум Шопов. Аз смятам, че това изпълнение на Наум Шопов е малко да го нарека високо професионално. То съдържа и някои по-особени значения. То възстановява истинските права на един зле тълкуван от литературоведи и съответно от театри, когато са играли "Бесове". Тука особено съществена е темата за онази съпричастност на съзнателна или не на всеки един от образите, които носят идеи към голямата идея за тоталното решение и темата за красотата до толкова, доколкото може да се тълкува тука. Вероятно и това е парадокса, че Петер Верховен-

ски е тоталното разрушение, персонифицирано в Николай Ставрогин, който е евентуалният лидер и водач на това разрушение. Мисля, че изпълнението на Наум Шопов възстановява едно дълбоко отношение към образа като стойност.

НИКОЛАЙ ПАРУШЕВ

Аз бих искал да бъда много прагматичен, тъй като твърде сериозни разсъждения бяха споделени. Бих искал да кажа нещо и същевременно бих искал да ми бъде позволено да си противореча. В това няма нищо лошо, поне на мен ми се струва така.

Спомена се момент на стила на Народния театър. Нека да не заковаваме едно нещо с един единствен знак. Този театър аз няма да бъда негов адвокат, времето си го показва, така или иначе има различни попадения в стилистиката. В този театър, ще бъда малко историк, има попадения от рода на различни опити в своята по-близка или по-далечна история. В една или друга степен той си има своя физиономия и в тези движения. Това нещо го казвам, тъй като мога и да си противореча като кажа и обратни спектакли. Но в редица други театри това също го има за сега.

Второто нещо, което в този порядък искам да кажа, че нека да тръгне от привързаността на дадена режисура към идеите, които тя изповядва и в които се състои нейната по-добра оригиналност. Все пак моментът на един индивидуален почерк, с който се пише един спектакъл принадлежи на даден път режисура. Иначе нещата биха били много еднакви или нашите пристрастия биха довели до известно унифициране на нещата. И в единия и в другия случай имаме добрите и недобрите попадения.

21

Споменавам тези неща воден от едно чувство за времето в което театъра съществува. Бях на Художествен съвет, когато се приемаха декорите на спектакъла и мисля, че тогава се споменаха редица добри думи по отношение на декорацията, която да помогне на бъдещото представление. Тогава се спомена и аз бях защитник на тази идея, че не битът, а зблъсъкът на идеите трябва да лежи в основата на спектакъла. Т.е. спектакълът би трябвало да бъде събран, той трябва да изведе тези основни идеи, които съществуват. Както знаете във всички произведения на Достоевски в една или друга степен момента на героя или идеята възниква на преден план. Искам да обоснова сравнително широкият обем на драматизацията и на спектакъла, като също искам да си противореча в това нещо. От една страна ние имаме действително определено тенденциозен роман, написан по определен повод и самият талант на автора разширява рамките на фактурата за да добият нещата по-универсален смисъл. Аз мисля, че спектакълът на Енчо Халачев е спектакъл на дисекцията. Тя е направена. Остава синтезът, който трябва да бъде право на публиката.

Мисля, си ако този спектакъл беше поставен преди 4-5 месеца, ~~как~~ какво ли би било неговото въздействие. Говоря за времето като конкретна фактура сега, тъй като сега се спомена момента на улицата и едно друго време, т.е. преди пет месеца, някъде да кажем месец септември. Аз мисля, че тогава този спектакъл би тласнал нещата в определени посоки на съждения.

Лично аз съм доволен, че спектакълът не разсейва. Той съсредоточава по линия на своите основни герои, на своята основна идея. В това отношение никак не разсейва, напротив спомага

извънредно много тази на пръв поглед едва ли не еднообразна декорация на Атанас Велянов, а всъщност вътрешно абсолютно подчинена на интонация на цялото представление.

Тук искам да ми бъде позволено да кажа няколко думи не в защита, толкова колкото за собствено оправдание на някои прагматарни моменти в драматизацията и в постановката на Енчо Халачев. Имам чувството че тези прагматарни моменти идват като тласък на един ход по-нататък на действието или просто като определен шрих в психографията на главните действащи герои. Иначе възможно е в този замисъл на нещата, по който тръгва Енчо Халачев биха били обединени, биха зазвучали някои моменти ритмично. Това са някои неща, които помагат на зрителя не като почивка, а като еднодопълнение, като някой малък шрих, който би дооформил с някаква багра, макар и много малка общото в спектакъла.

Това което ми се струва, че е достойнство и тема на спектакъла е онази снежна топка на насилието или на зараждането - Красимир Спасов го определи много точно този момент, процесът на престъплението - то е топката, която започва да се върти и се превръща в огромна лавина, която се струполясва от върха надолу към низината и в това се състои според мен темата на онзи мащаб на насилието и неговото зараждане и на неговата непредвидима резултатност. Аз споделям напълно мисълта, че граничните пунктове на хитър или стадии са само времени обозначения, нещата понякога могат да бъдат и по-страшни. В това има някакво предупреждение, в тази дисекция на нещата, в това зараждане и тук аз вече бих искал да се спра на актьорското изпълнение. В случая много бих искал да изтъкна мотивите на Велко Кънев, едно бих казал самоопиянение от тази стихия на разрушение. Дали това е егоцентризъм ня-

какъв или нещо друго, което е много по-тотално и би могло да обеме много големи слоеве, това вече е отделен въпрос, но сам по себе си това е страшно.

Съзнавам, че това е сложен спектакъл. Неискам да предричам неговата съдба, но струва ми се, че така разкрити идеите със всички забележки, които бяха направени тука той има сериозно място в една днешна не само политическа, макар че това е твърде важно, но и на една психологическа нивгласа. Той е настроен по друг начин да гледаме на нещата. Поне на мен така ми се струва.

Ако става дума за някои забележки за стегнатостта на спектакъла, за което тук се спомена и то твърде основателно аз мисля, че самото начало на спектакъла с появата на Ставрогин, но не толкова, а повече с появата на Кирилов - това разхождане по прожектните лъчи е нещо, което разпилява нещата. Това не е динамика на мизансцен. Спектакълът ако печели с най-добрите си сцени, той печели с онази голяма концентрация. Това е статичност, което е някаква убедителна вътрешна динамика на идеята, която създава пластично на цялото вътрешно поведение на героя. Колкото повече ти си забит на сцената и събран вътре в себе си за да преведеш това, което те е обзело и ти си длъжен фанатично предан на себе си да доведеш до зрителите, толкова тогава вътрешната пластика и динамика на линията на героя е по-силна.

Имам усещането, че онази масова сцена със студентите ми е малко бледна.

Това е което искам да спомена, съзнавайки че в никакъв случай тази епичност, този размах на романа би се побрал в три часа. Драматизацията както сега е направена и спектакълът, него-

24

вият размах така както е направен с всичките бележки, които сега се казаха е нещо, което заслужава внимание, защото то диктува обема на идеята в обема на пространството, в която тази идея се развива. Ако отнемем в този спектакъл да кажем старият Верховенски ние бихме се лишили от нещо твърде съществено и като линия в драматизацията, а защо и не като едно извънредно любопитно актьорско изпълнение.

ЕНЧО ХАЛАЧЕВ

Аз ще бъда съвсем кратък, тъй като мисля, че много задълбочен и сериозен ~~важ~~ разговор се проведе, преди всичко полезен. В голяма част на бележките нямам желания да се противопоставям или да се извинявам. Винаги съм съзнавал и съм хранил илюзията, че един такъв роман, още повече Достоевски може така да се обхване. Идеята за поставянето на този роман е твърде далечна и някой спомена тук за времето, в което сега излиза. На всички е известно че това заглавие беше предложено в репертоара на театъра, но по различни причини се закъсня с неговото включване и също по известни причини отлагането на премиерата – знаете проблемите по ремонта, но да не отваряме тази страница.

На мен ми са известни драматизациите на Камю и Вайда, но там като главно действащо лице и ~~принцип~~ при двата случая е разказвачът. Тука сме направили опит да премахнем този разказвач, който създава този разказвателен момент в драматизацията. Ние сме направили опит да го направим като самостоятелно драматургическо произведение.

Искам да ви кажа, че никога не съм хранил чувството, че всецяло е постигната задачата, амбицията – както искате го наре-

чете, да се обхване всичко. И особено като се погледна от страни, вероятно има твърде големи оправдания за тези непълноти, за които вие говорихте. Но заедно с това – слабост или не, то все ~~и~~ пак е някаква гледна точка и аз съм много благодарен на Красимир Спасов, че той прие тази гледна точка и мисля, че той върху нея прави своя анализ.

Ние в петък имаме режисьорски съвет, на който моите колеги режисьори много сериозно, аналитично се опитаха да вземат отношение. Това беше първото завъртане и мисля, че беше много полезен повод да се погледне от страни.

Аз считам извънредно полезни всички бележки, които се направиха тука. Тук се спомена за трупата. Този колектив, който осъществява този спектакъл работеше с огромно напрежение и всеотдайност. И аз съм сигурен, че всичко онова, което не е осъществено не е заради тях, а вероятно за недостигане, недоглеждане, недоработване от гледна точка на режисурата. Те показаха своите възможности, бяха оценени тук по достойнство и мисля, че справедливо присъствува тази оценка към която и аз се присъединявам и която в голяма степен усещаше тежестта на огромният материал и отговорността за превръщането му в една сценична реализация. Аз се надявам, че времето което ни остава – имаме още няколко репетиции ~~бихме могли да работим~~ бихме могли да поработим за това, за което се говори.

Искам да отделя само изказването на Пенчо Линов, ~~не защото~~ то той се изказа против мен, а защото считам че е недостойно лични отношения да се вмъкват, когато се правят толкова сериозни опити да се направи анализ за едно произведение.

Лично аз вярвам в зрителския интерес. Дано не съм се лъгал, но мисля, че произведението ще има интерес.

ВЕЛКО КЪНЕВ

Искам да спомена тук да се даде заслуженото на един артист който в момента се занимава с режисура, като Асен Миланов, който има не малък дан за тази реализация. Що се отнася до неговото място в постановъчната работа и в постановъчния процес аз мисля, че заслужава едно дълбоко преклонение трудът на този човек, защото такава всеотдайност и такова разбиране на материята аз не съм виждал до сега в нашия театър. Мисля, че той беше един изключително полезен режисьор за нашата работа, особено що се отнася до актьорската работа. Които актьори се вслушваха в мисълта му направиха неща, които бяха в застой. И ако има неща, които още не са видяни, то е от невъзможността да се влезе в контакт от Асен Миланов и актьорите, но мисля че той ще успее и с тези хора.

ЕНЧО ХАЛАЧЕВ

Аз искам да се присъединя към казаното от Велко Кънев, за казаното до тук за Асен Миланов. Неговата абсолютна етичност - работа върху драматизацията, работа върху постановката, неговата изключителна колегиалност, точност към всички актьори без изключение. Аз в негово отсъствие искам да изразя своята благодарност.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ

На Художественият съвет се направи много подробен и точен анализ на представлението. Аз се страхувах малко от това представление как ще изглежда не заради качества на актьори и режисьори. Достоевски е труден за реализация, но излезнах обнадяден от салона от едно представление, което има възможност да се развие и да представи Народният театър в едно много тежко време. Аз изхождам от две съображения. Когато преценявам това представление имам предвид най-напред отношението, което би взело театралната критика към него. Един проблем, който напоследък за съжаление става много тежък за българският театър. Смятам, че ако тя прояви интерес към този спектакъл, заедно с недостатъците има достатъчно добри страни, които би могла да отбележи.

От друга страна мен ме интересува отношението на публиката. И от тази гледна точка препоръките, които се направиха от гледна точка на съгласяване на действието имат своето сериозно основание, защото в това време на голяма политизация за театъра настъпват доста тежки времена. И без да превим компромис с идеята на нашето представление трябва да търсим максимално концентрация при протичане на действието. В този смисъл се отбелязваха някои неща, които трябва да се направят. Аз също мисля, че появяването на Мария няма място - това за което говори и Владимир Каракашев. То е свързано с характеристиката на Ставрогин, но има толкова други фактори в тази характеристика, че тя едва ли може да има някакво решаващо решение.

Финалната сцена за мен е добра, независимо от това, което се каза за Иван Тонев. Той може да присъствува, може и

да не присъствува - в случая е важното Ставрогин.

В спектакъла имавеликолепни актьорски изпълнения. Спомена се нещо и за разнообразието в играта на някои актьори или група актьори. Аз искам да свърза този въпрос със стилистиката, за която спомена тук др.Константин Илиев. Стилистиката не може да бъде нещо заковано и неподвижно. Тя зависи от хората, които правят театъра. В последните една-две години от театъра излезе една голяма група актьори, които преведоха неговата стилистика. Сега голяма част от участниците са млади хора с твърде малък стаж, или сега влезли в театъра, или пък актьори от рода на Велко Кънев, Стефан Данаилов, Наум Шопов.

Аз мисля, че в този случай режисурата също има своята роля, защото сега гледахме представление на Енчо Халачев, утре ще гледаме представление на Красимир Спасов. Нашият театър не е театър на единомишленици и всеки от тези режисьори ще има определен дял в определяне на стилистиката в театъра. Несмятам, че тя е някакъв недостатък, напротив движението е абсолютно необходимо, въпреки, че винаги може да има един белег, който да показва, че това е представление на Народен театър "Иван Вазов" и че онова е представление на театър "София, примерно казано.

Аз пожелавам успех на режисьора, на актьорите и се надявам, че представлението ще срещне добър прием, както от театралната критика, така и от нашата публика.

Закривам заседанието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Д.Фучеджиев/

Стенограф:

/О.Недялкова/